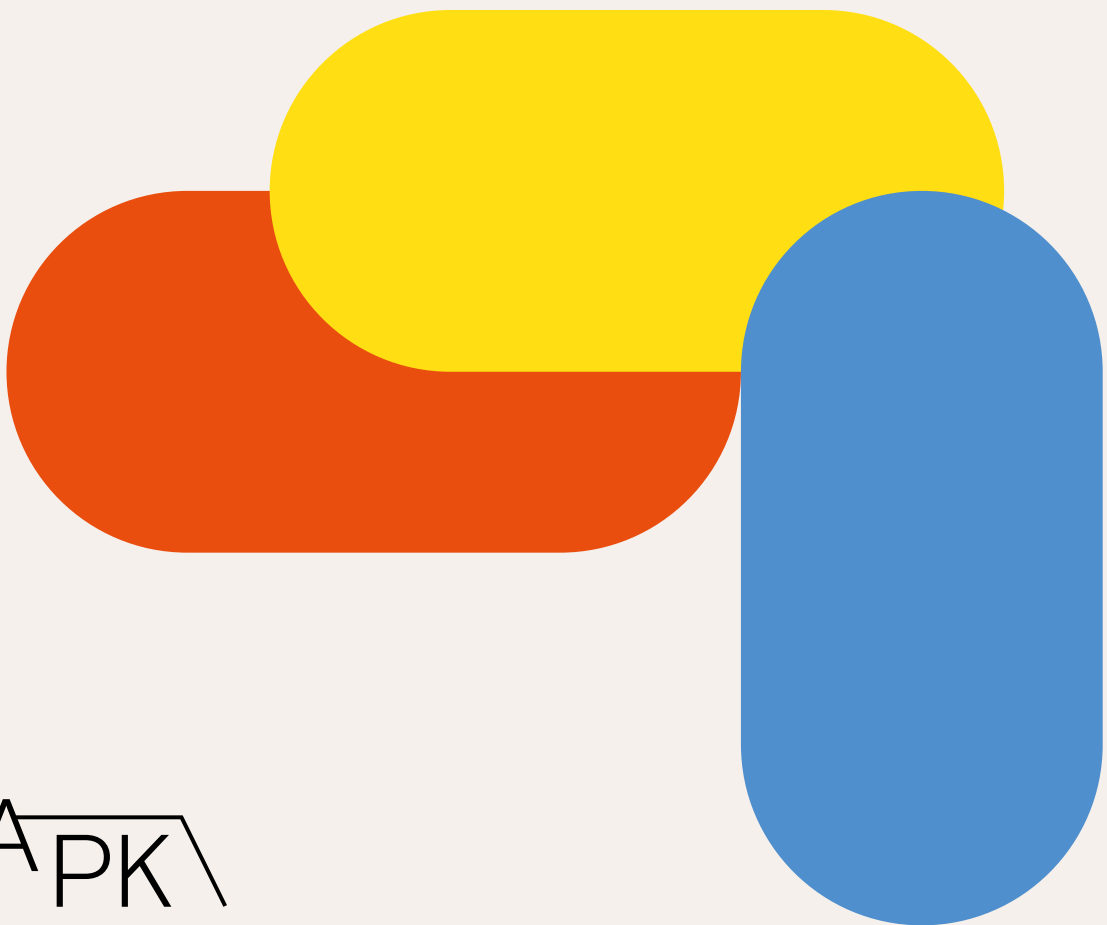

MANIFEST

PODIUMKUNSTEN
EN BESTEL
2023
EN VERDER

NAPK

NEDERLANDSE
ASSOCIATIE VOOR
PODIUMKUNSTEN

MANIFEST PODIUMKUNSTEN EN BESTEL 2023 EN VERDER

INLEIDING

De cultuurnotaperiode 2021-2024 is uniek in hoe deze tot nu toe verloopt. De coronacrisis heeft een ongekennde impact op de productie, presentatie en beleving van podiumkunsten, waarvan we de uiterste consequenties nog niet eens kunnen overzien. Andere factoren, zoals de oorlog in Oekraïne, de stijging van energiekosten en hoge inflatie, maken het vooruit kijken nog complexer. Wat we wél zien is dat doorgaan op de oude voet niet meer haalbaar of zinvol is. We bevinden ons in een wezenlijke transitieperiode en als werkgevers in de gesubsidieerde podiumkunsten hebben we grote behoefte aan tijd, vertrouwen en vertraging om onze organisaties en mensen hier goed doorheen te kunnen loodsen.

We praten al jaren met elkaar over knelpunten en weeffouten in het culturele bestel en hoe die aangepakt zouden moeten worden. We constateren ook dat de meest taaie knelpunten zich lastig laten oplossen. Urgentie en daadkracht zijn nodig om substantiële verbeteringen door te voeren in het subsidiesysteem dat de overheden hanteren. En tijd is nodig, om de (te korte) cyclus waar we in vast zitten te doorbreken en ruimte te scheppen voor een bestendiger toekomstmodel voor de podiumkunsten. Tijd is ook nodig om te werken aan een gezonde en faire arbeidsmarkt en om de relatie met bestaande publieksgroepen te herstellen en met nieuw publiek op te bouwen.

We willen als sector meer focussen op de impact op ons publiek dan op de hoeveelheid producties en voorstellingen die we met elkaar creëren. In een tijd met meervoudige maatschappelijke crises die we de komende jaren moeten oplossen is er veel behoefte aan duiding, reflectie, verbeelding, verbinding, stilstaan, dialoog en vernieuwing. Onze sector wil zijn maatschappelijke rol en betekenis daarin op de meest betekenisvolle wijze invullen. Dat behoeft in onze ogen een andere werkpraktijk. Eén die minder gericht is op productiedwang en meer op impact, verdieping, publieksengagement, conceptualisering van artistieke producties, op de kwalitatieve dialoog met het publiek, in plaats van het publiek uitsluitend zien als consument.

Daartoe is een ander, ruimer subsidiekader nodig, met investeringen in nieuwe expertise, innovaties en werkmethoden, research & development. Subsidiecriteria moeten aangepast worden aan de nieuwe realiteit en de visie vanuit de kunstsector zelf. De kunsten hebben een belangrijke maatschappelijke rol te spelen in de huidige samenleving en de weg die onze samenleving de komende jaren moet afleggen. De kunsten zijn daarin aanjager, inspirator, verbinder en punt van troost en reflectie. Noodzakelijke randvoorwaarden om die rol te vervullen zijn voldoende flexibiliteit en bewegingsruimte binnen de juiste beleidskaders.

*Dit document is een pleidooi voor smart producing,
voor ont-regelen en voor wederzijds vertrouwen.*

In drie hoofdthema's die voor de podiumkunsten essentieel zijn zetten we onze visie uiteen.

1. DE NIEUWE GENERATIES

De aandacht in het toekomstige cultuurbeleid moet wat ons betreft vol gericht zijn op de nieuwe generaties. We lichten drie speerpunten uit.

PUBLIEK

Publiek enthousiasmeren begint bij het bekend en vertrouwd maken van kinderen met het zelf beoefenen van en kijken naar podiumkunsten. Het belang van professionele jeugdpodiumkunsten die in het hele land via het onderwijs en de theaters kinderen en jongeren verleiden en uitdagen, kan niet genoeg onderstreept worden. Echter nog lang niet elke school wordt via deze experts bereikt, simpelweg omdat er niet genoeg instellingen zijn om het hele onderwijs te bedienen. Ook werken jeugdproducenten aan hun opdracht met budgetten die niet passend zijn. Daarnaast zijn structurele aandacht en goed ingebedde invulling van cultuureducatie in het onderwijscurriculum essentieel voor een ontvankelijk en nieuwsgierig publiek van de toekomst.

Scholen krijgen steeds meer ruimte om cultuureducatie op hun manier vorm te geven. Dat levert vrijheid en autonomie op, maar ook: meer werk op het toch al overvolle onderwijsbord. Kunstinstituten doen er dan ook goed aan voor te stellen werk uit handen te nemen. Zij zijn immers de échte experts op het gebied van kunstbeleving. Dat zien we ook volop gebeuren: jeugdgezelschappen stellen zich open op richting scholen – vooral in hun eigen stad of regio. Ze gaan het gesprek aan en ontwikkelen waar mogelijk aanbod op maat, zoals kleine voorstellingen in de klas of workshops rond door de school gekozen thema's. Tijdovend werk, waardoor maar weinig scholen en hun leerlingen kunnen worden bediend.

– Uit: 'Vakgenoten, bondgenoten'
door Maurice Dujardin, december 2020.

Ook is het noodzaak om een inclusieve sector en veilige vrijhaven te zijn voor makers met diverse achtergronden, met (maatschappij)kritische geluiden en voor publiek met diverse interesses.

Publiek wordt al geregeld gedurende het maakproces betrokken bij een productie, wat leidt tot meer betrokkenheid en verdieping van de interactie tussen makers en bezoekers, die soms ook deelnemers worden. Dit kunnen heel uiteenlopende activiteiten zijn.

● MAKERS

Voor de nieuwe generaties makers is de grote vraag welke kansen er zijn in het veld. Voelen zij zich gezien en hebben ze mogelijkheden om een professionele, lonende beroepspraktijk op te bouwen? De beeldvorming is nu dat het een (wit, financieel) privilege is om voor een kunstvakopleiding te kiezen. En er zijn ook andere routes richting die beroepspraktijk; hoe verstevigen we die?

Vervolgens moeten makers ook vlieguren kunnen maken, op plekken die hen kansen willen en kunnen geven. Vaak zijn dat de kleinere vlakkevloerpodia, specifieke festivals, ontwikkelinstellingen. De lokale overheden spelen een grote rol in het faciliteren van dergelijke plekken voor startende podiumkunstprofessionals. De mogelijkheden om in een doorlopende lijn als maker aan een professionele carrière te kunnen werken zijn momenteel erg versnipperd en onbestendig, met name door de (risico's op) bezuinigingen op lokaal niveau versus het aantal afgestudeerden van kunstvakopleidingen (mbo/hbo) of *selfmade* kunstenaars die het werkveld willen betreden.

● ZORG VOOR DE PLANEET

De nieuwe generaties dragen de gevolgen van het niet duurzaam omgaan met onze grondstoffen en leefomgeving. Ook de podiumkunstensector zal nog veel meer dan nu het geval is aan de slag moeten met circulair werken en afwegingen gaan maken waarbij duurzaamheid een veel groter gewicht in de schaal legt. Denk aan bestaande stukken langer op het repertoire houden, hergebruik van decor of lenen van collega-instellingen.

Onze projecten worden gedreven vanuit het verlangen naar een betere samenleving. Nicole Beutler nodigt met al haar activiteiten uit tot een kritische reflectie op het menselijke bestaan. "Het is mijn verantwoordelijkheid als kunstenaar om nieuwe ruimtes in ons denken te openen, zowel maatschappelijk als artistiek. Samen kunnen we de wereld veranderen." Nicole Beutler Projects spant zich in voor een gezond, bloeiend en divers ecosysteem voor vernieuwende dans en performance. Dit uit zich in het steunen van nieuwe makers en in activiteiten ter versterking van de scene. Wij werken vanuit een filosofie waarin non-hiërarchische samenwerking, 'slow production', langetermijnvisie en zorg voor de hele mens en de planeet centraal staan.

— Bron: 'Over ons', Nicole Beutler Projects

Internationaal reizen behoeft beleidsmatige herziening qua ecologische impact, duurzamer/langzamer reizen en de kosten die dat met zich meebrengt, nut en noodzaak van uitwisselingen. Dit alles vraagt om tijd, menskracht en (grote) investeringen. Ook hierin dragen overheden en sector gezamenlijke verantwoordelijkheid. Gewerkt moet worden aan een strategie en stappenplan voor de middellange termijn.

2. GEZONDE EN FAIRE ARBEIDSMARKT

Al voor de coronacrisis stond *fair practice* hoog op de agenda bij zowel de sector als beleidsmakers. Om de ambities voor de toekomst waar te kunnen maken en de makers, uitvoerenden en ondersteuners in de podiumkunsten een duurzame beroepspraktijk te bieden, willen wij *fair practice* als uitgangspunt nemen en op alle vlakken toepassen. Dit is in grote delen van de sector al het geval, we zien echter ook factoren die instabiliteit veroorzaken. Te krappe budgetten bij jeugdproducenten en muziekensembles, de grote onzekerheid over werk en inkomen, het langdurig gesloten zijn van de culturele sector en de torenhoge inflatie maken dat de concurrentiepositie van de werkgevers hard achteruit is gegaan. Voor de korte en de langere termijn vormt deze arbeidsmarktcrisis een groot risico voor de stabiliteit, professionaliteit en kwaliteit van de podiumkunsten. We benadrukken dan ook met klem de urgentie om snel serieus werk te maken van *fair practice*; zowel de sector als de overheid dragen hierin een verantwoordelijkheid.

In de dynamiek tussen aanbod en afname ligt de bal voornamelijk bij de producenten voor wat betreft *fair practice*: uitkoopsommen worden gebaseerd op hoeveel publiek er in de zaal te verwachten is. Daarin blijft buiten beschouwing wat echt nodig is voor een faire beloning van makers en uitvoerenden, en hoe de financiële verdeling ligt tussen podium en producent. Het is belangrijk dat theaters en festivals vanuit hun gemeentelijke opdrachtgevers meer ruimte en middelen krijgen voor *fair practice* en om samen met de producenten te kunnen investeren in publieksopbouw.

De podiumkunstensector ging tijdens de coronacrisis van hollen naar stilstaan, naar weer hollen. De drang om zichtbaar te zijn, het eigen bestaansrecht te bewijzen, te maken en creëren is enorm en werd door prikkels in het subsidiesysteem de afgelopen tien jaar ook nog versterkt. Corona bracht aanvankelijk ruimte voor vertraging en reflectie, en gaf daarmee een doorkijkje naar hoe het óók kan. De hele keten heeft grote behoefte aan vertraging, rust, ruimte en continuïteit. De huidige manier van werken is niet duurzaam en leidt tot uitval en uitstroom van mensen de sector uit. Hierin heeft de sector zelf een collectieve verantwoordelijkheid door nog veel scherper afwegingen te maken in wat wel, en wat niet binnen de begroting en de planning past.

Meer tijd nemen voor processen in het werk en minder produceren zijn hierin opties die bespreekbaar én werkbaar moeten worden. Dat vraagt om budgettaire en beleidsmatige ruimte, en minder focus op kwantitatieve prestaties en output vanuit subsidiegevers. Een dergelijke beweging zal gevolgen hebben voor de werkgelegenheid in het veld, maar is noodzakelijk voor het bewaken van duurzame inzetbaarheid van menskracht en om weer een gezonde, aantrekkelijke sector te worden.

Smart producing: De zaak Shell. 'Theatermakers Anoeke Nuyens en Rebekka de Wit volgen het klimaatdebat al jarenlang op de voet. Ze bezochten aandeelhoudersvergaderingen van multinationals, lazen speeches en interviews van Shell, ploegden akkoorden en beleidsnota's van overheden door en noteerden stelselmatig de opmerkingen van hun ooms en buurmannen zodra er tijdens het kerstdiner over de klimaatcrisis gesproken werd. Hun jarenlange research en tussentijdse presentaties leidden tot een voorstelling met veel maatschappelijke impact. Deze ging in oktober 2020 in première en is nu nog steeds op tournee door Nederland en België.'

Als producenten hebben we tijdens de coronaperiode al gemerkt dat we wel degelijk minder kunnen produceren en toch heel veel doen. We kunnen op verschillende manieren de verbinding met het publiek maken en de verdieping opzoeken. Dat weegt niet mee in prestaties en/of verantwoording; we zien dat graag veranderen. Belangrijk is dat er geen extra (administratieve) druk op de organisaties wordt gelegd. Het vraagt om een systeemverandering, niet om een toevoeging bovenop het bestaande systeem.

WERKENDEN

Er moet zicht komen op wat de nieuwe beroepen en vakgebieden zijn die in de podiumkunsten opkomen en wat voor specialisatie en vaardigheden die vergen. Ook moet het hele vakgebied voor werkenden aantrekkelijker worden gemaakt om op de lange termijn een duurzame en solide branche te blijven. Dat vraagt om concurrerende beloning, een betrouwbare sector zijn die niet plotsklaps gesloten wordt en een veilige en stabiele werkomgeving.

3. PASSEND BELEID EN BESTEL

Het podiumkunstenwerkveld is in de praktijk één geheel; één speelveld waarbinnen volop wordt samengewerkt, gecoproduceerd en op andere manieren uitgewisseld. Niet voor niets wordt er steeds gesproken over een 'ecosysteem'. Er zijn echter grote verschillen in regels en voorwaarden tussen de subsidieverstrekkingen. Door de jaren heen heeft dit het gevoel versterkt dat er een 'eredivisie' bestaat (de BIS), waardoor bij veel producenten het idee leeft dat de BIS meer middelen, zekerheid en continuïteit biedt dan een meerjarige subsidie bij het Fonds Podiumkunsten (FPK).

Ook is er een groot grijs gebied tussen wanneer BIS en wanneer het FPK de juiste plek is om een aanvraag te doen, wat als gevolg heeft dat veel producenten bij beide subsidiegevers (moeten) aanvragen, en daarbij vaak ook nog een aanvraag bij de lokale overheid moeten indienen. Dit leidt tot enorme administratieve druk in een korte tijdspanne.

De bewindspersoon is direct verantwoordelijk voor de BIS (inclusief de rijkscultuurfondsen), terwijl de instellingen onder het FPK meer op afstand staan van het ministerie en de politiek. Het grootste deel van het gesubsidieerde podiumkunstenveld is ondergebracht bij het fonds; behalve in de BIS is ook daar de breedte en pluriformiteit van het aanbod geborgd. Door bovengenoemde inrichting blijkt dit deel van het veld vaak buiten het blikveld van de rijksambtenaren, de Raad voor Cultuur en de politiek te vallen, met als gevolg dat er in opeenvolgende cultuurnotaperiodes budgettaire ingrepen werden gedaan bij het FPK ten behoeve van de BIS, zonder inzicht in de consequenties van die ingrepen voor het ecosysteem. De zichtbaarheid en importantie van het FPK-gefinancierde aanbod moet veel meer onder de aandacht zijn en altijd worden meegenomen in de beleidsafwegingen bij OCW en de Raad voor Cultuur.

Voor de periode na 2024 betekent bovengaande dat het budget dat voor 2020 - 2024 aan de begroting van het fonds is toegevoegd om de zaaglijn te kunnen opheffen, structureel moet worden gemaakt.

Een ander aspect dat tot hoge regeldruk bij organisaties leidt is de gebrekkige afstemming tussen de verschillende overheidslagen. Hierdoor moeten producenten vaak zeer uitgebreide en steeds afwijkende verantwoordingsmodules invullen voor diverse overheden.

'Voor de organisaties die een subsidierelatie hebben met meer overheidslagen besteden enorm veel tijd aan het opstellen van verantwoordingsdocumenten voor deze verschillende overheden. De in cultuurorganisaties geïnvesteerde euro is waarschijnlijk de vaakst gecontroleerde euro. Er zijn organisaties waarvan de begroting en verantwoording meer dan 20 keer worden gecontroleerd, interne controles in die organisaties meegerekend.'

— Bron: BIS-gezelschap

'Culturele organisaties worden op financieel gebied strenger gecontroleerd dan algemene richtlijnen voor non-profitorganisaties voorschrijven. Dit is het gevolg van eisen van subsidieverstrekkingen. Het leidt tot extra werk voor accountants, hogere kosten voor instellingen en dus minder geld voor de kunst.'

— Uit: [Accountants roepen op tot minder strenge controle culturele instellingen](#), [Theaterkrant](#), 23 november 2021

— WAT IS NODIG?

Het podiumkunstenveld wil stevig inzetten op verdieping en verbinding met bestaande en nieuwe publieksgroepen; werken aan impact en het verschil maken in onzekere tijden. Daarvoor is nodig dat er minder nadruk komt te liggen op productie. De productiedwang en -drang kan en moet omlaag. Er mag meer ruimte gemaakt worden voor andersoortige trajecten om verhalen te vertellen en publiek te betrekken, om aan onderzoek en ontwikkeling binnen het vakgebied te kunnen doen en om aan *fair practice* te werken.

Het productieproces kan enorm aan waarde winnen als het wordt ingebed in een breder proces van contentgericht werken, op een rustiger tempo en met meer contact- en verdiepingsmomenten met publiek en samenwerkingspartners. Dit gebeurt nu al op veel plekken, maar wordt niet meegenomen in de prestatie- en verantwoordingsystematiek. Wij willen de mogelijkheid krijgen om dergelijke aspecten van het werk ook te laten meewegen in de verantwoording.

Wat we van de overheid verlangen is het structureel ophogen van de subsidiebedragen ten behoeve van het kunnen dekken van de werkelijke personeelslasten en concurrerende beloning. Ook noodzakelijk zijn het terugbrengen van de administratieve lasten tot werkbare proporties, het gelijktrekken van subsidievoorwaarden BIS en FPK en het daadwerkelijk afstemmen van aanvraag- en verantwoordingsprocedures tussen verschillende overheden (de zogenaamde *single audit* voor instellingen). Dit zou ons zeer veel tijd, arbeidscapaciteit, accountantskosten en werkdruk schelen. Ook vragen we om een gedragen en coherente visie voor de langere termijn; zeker tot 2035 zoals de Raad voor Cultuur voorstelt.

Het steeds terugkerende pleidooi voor maatwerk, toegespitst op de plannen en resultaten die de instelling zélf wil realiseren, blijft onverminderd hoog op de collectieve agenda. Laat het beleid de praktijk volgen in plaats van omgekeerd. Hiermee samenhangend is het belangrijk om te benoemen dat het ecosysteem niet uitsluitend beperkt is tot de BIS en het FPK gesubsidieerde deel van het veld. De podia, concertzalen, scholen, festivals, vrije producenten en kunstvakopleidingen maken hier onlosmakelijk deel van uit en daarmee zijn ook andere overheden en beleidsdomeinen partners in het faciliteren van de randvoorwaarden voor een bloeiende sector. Afstemming hierover kan en moet veel beter.

Tot slot vragen we om een visie op de lange termijn: waar kunnen we van op aan als sector en waar bewegen we naartoe? Elke vier jaar weer opnieuw het gehele bestaansrecht van elke individuele instelling ter discussie stellen maakt het vrijwel onmogelijk om structureel verbeteringen door te voeren. Als we bestendiger de toekomst tegemoet willen treden, is een structuurvisie waar de komende jaren gestaag naartoe gewerkt kan worden een fundamentele voorwaarde.